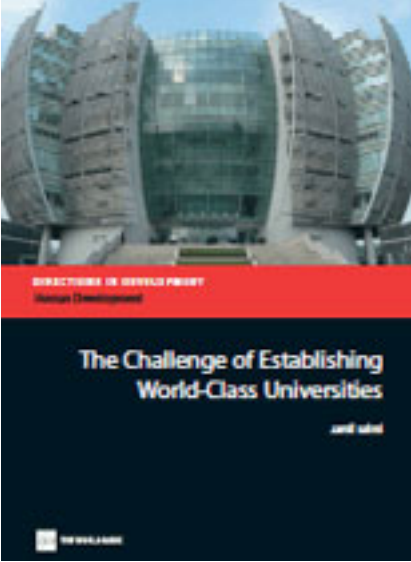

Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ, Çukurova Üniversitesi

Dünya Bankası Eğitim Direktörü **Jamil Salmi**'nin kaleme aldığı ve Kadri Yamaç'ın çevirdiği "**Dünya Çapında Üniversiteler Kurmanın Zorluğu**" adlı kitap 2009 Eflatun yayınlarında çıktı.

Kaynak dünyadaki en iyi üniversitelerin genel durumunu ve nasıl dünyanın önemli üniversitesi olduklarını bunun koşullarını inceleyen bir rapor niteliğindedir.

Dünya Bankasının son yıllarda *Yükseköğretimin Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkısında Bilgi Toplumunun Önemi* konusunda başarılı üniversitelerin rolünü raporlaştırarak Dünya Bankasına ve diğer devletlere önerilerde bulunmaktadır. Ülkemizde de zaman zaman Dünya Bankasının eğitim konusundaki raporlar konuşuluyor ancak sonuçta neler öneriliyor onu bilmiyoruz. Fakat Türkiye'nin 140 üniversitesinden ancak 2009 yılında ARWU (Academic Ranking of World Universities) Center for World-Class Universities ve Institute of Higher Education of Shanghai Jiao Tong University, China, tarafından yapılan sıralamada yalnızca İstanbul Üniversitesi ilk 500 sıralamasına sonlardan girebilmiştir.

Rapor ağırlıklı olarak dünyanın en iyi üniversitelerini sınıflandıran iki Uluslararası sınıflandırma gurubundan THES (Times Higher Education Supplement) ve Çin'in SJTU (Shanghai Jiao Tong University) sıralamalarını temel alarak değerlendirme yapmaktadır. Rapor dünyanın belirli

Ülkelerinin son yıllarda dünya çapında üniversite kurmak istediklerini bunun için Dünya Bankasından yardım istediklerini buna istinaden böyle üniversitelerin kurulması için olası stratejiler ve izlenecek yolları analiz ederek çeşitli zorlukları, riskleri ve maliyetleri tanımlamaktadır".

Dünya Çapında Üniversite Olmak Ne Demektir?

Bu terim Jamil Salmi'nin kaleme aldığı kaynakta şöyle tanımlanmaktadır: "Yükseköğretimin sadece öğrenme ve araştırma kalitesinin iyileştirilmesi için değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi gelişmiş bilgiyi elde ederek, uyum sağlayarak ve yaratarak küresel yükseköğretim pazarında rekabet yeteneğini artırmak". Son yıllarda üniversitelerin genelde Humboldt'un üniversite modelinden çok Amerikan Üniversitesi modellerine yönelik bir kaymanın olduğu gözleniyor. Özellikle günümüz dünyasında araştırma tekniklerinin ve teknolojileri yanında iyi bilim insanı ve öğrenci kazanmanın da pahalı olması nedeniyle kamu kaynakları ve bağış almadan çığaya yükseltmekte zorlanılmaktadır. GSMH'nin yüzde 2-3 arasında kaynak ayıramayan ülkelerin istenilen düzeyde araştırma yapamadıkları biliniyor. Son yıllarda ilk 100 iyi üniversitenin önemli bir kısmını Amerikan üniversitelerinin oluşturması yeni bir tartışma başlattı.

Dünya çapında üniversiteler 2003 yılından bu yana, öğretim üyeleri, çalışanların akademik ve araştırma performansı gibi nesnel ölçütlerin yanında nitelikli mezun, üst düzey bilimsel dergilerde makale, öncü araştırmalar, patent kazandırma ve inovasyon yaratma gibi ölçütleri dikkate almaktadır.

Söz konusu kriterleri çoğunlukla Amerikan, İngiltere, Japonya ve bazı Avrupa ülkelerinin yüksek düzeyde mali desteğe sahip üniversiteleri karşılayabilmektedir.

Dünya Çapında Üniversite Olmanın Ölçütü Var mı?

Bugün dünya çapında üniversiteleri incelendiğinde yüksek nitelikli öğretim üyesi, araştırmada mükemmeliyet, kaliteli eğitim, kamusal ve diğer kaynaklardan edinilen bol mali kaynak, çok yetenekli öğrenci, akademik özgürlük, iyi tanımlanmış özerk yönetim, öğrencilerin yaşantısı

için iyi donanımlı tesisler gibi özellikler belirtilmektedir. Çinli akademisyenlerce yukarıda sayılan özelliklere ilave olarak üniversitenin toplumsal katkısı da işlenmektedir.

Ölçütler iş gücü pazarında yüksek nitelikli mezun vermesi, üst düzeyde bilimsel dergilerde yayın yapması, öncü nitelikte araştırma yürütmesi, teknoloji ve bilimsel patent sahibi olması ve teknik inovasyona katkı sağlaması şeklinde sıralanmaktadır.

Bu konudaki görüşler yüksek talebe uygun mezunlar, öncü araştırma ve teknoloji transferi eksenine oturtulmuştur. Dünya çapında başarılı üniversiteler.

- " çok sayıda yetenekli öğretim üyesi ve öğrenciye sahip.
- " zengin bir eğitim ortamı ve ileri araştırmaların yürütülmesini sağlayan bol kaynak.
- " stratejik vizyon, yenilikçilik, esnekliği ve kaynak kullanımında yönetim özellikleri.

Bu üniversitelerin en önemli özelliği yüksek lisans öğrenci sayısının lisans öğrencisi sayısından fazla olmasıdır. Genelde oran % 50'nin üzerindedir.

Raporda Dünya çapında üniversite olmanın iki boyutu bulunmaktadır. Birinci boyutu, dışsal boyutu, devletlerin, hükümetlerin ve bölgelerin hatta illerin maddi ve manevi boyutu konusu, ikinci boyutu üniversitelerin kendi kendilerini sürekli iyileştirerek ve ileriye taşıyarak dünya çapında üniversite oluşturması için çaba sağlamasına bağlıdır.

Günümüzde ileri araştırmaların yapılması için alt yapı ekipmanları, tesisler, yardımcı eleman gereksinimi milyon dolarları gerektiren yüklü maliyetler hükümetlerin ve devletlerin kamu desteği olmadan yürütemez. Hükümetlerin maddi desteği her ne kadar önemsense de esas olarak Oxford ve Cambridge gibi üniversitelerin yönetim, misyon ve hedef tanımlanması yanında kurumların özerk olması ve kendi kararlarını kendilerinin vermesi üniversitelerin dünya çapında prestij sahibi olmasına neden olmuştur.

Oxford üniversitesinin gelecek dönemdeki rektör yardımcısı için Yale üniversitesi yöneticisi **Profe sör Andrew Hamilton**

getirtiyor. Ancak Oxford'un mevcut rektör yardımcısı ise Dr. John Hood, Yeni Zelanda'dan gelmiş bir bilim insanı ve yönetici. Üniversitenin rektörü

Lord Patent

üniversitenin bünyesine nitelikli bilim insanı ve yönetici atanması için 2.5 milyar dolar

harcandığını belirtiyor. Toplantıda yaptığı konuşmada Prof. Hamiton için kanıtlanmış akademik liderlik ve olağanüstü bilimsel başarıya sahip olduğunu belirtiyor. Konuşmasında yeni rektör yardımcısının 21. yüzyılın ikinci on yılında bize yol gösterecek sıra dışı bir seçimdir diyor. Bu atamadan anlaşılın üniversitenin geleceği önceden belirleniyor. Üniversiteyi ileriye taşıyacak bilimsel ve liderlik yönü ileri idarecileri seçebiliyorlar. Üniversiteyi öncü yapmak için hiçbir komplekse kapılmadan Yeni Zelanda'dan ve Amerika'dan insanları üniversitenin başına getirebiliyorlar.

Bizim gibi ülkelerde Dünya çapında üniversite kurulabilir mi? Bu sorunun cevabı raporda şöyle aranmaktadır,

- " Hükümetler mevcut üniversiteler arasında mükemmelleşme potansiyeli olan az sayıda üniversite içinde bir kaçının kapasitesini yükseltebilir.
- " Mevcut üniversiteler arasında bir kısmını birleştirerek yeni bir sinerji yaratılabilir
- " Yeni baştan bir üniversite yaratılabilir.

Dünya bankası Gelişmekte Olan ülkelerin Dünya Çapında Üniversiteye Sahip Olmasına Soğuk Bakıyor

Yazar son bölümde değişik ülkelerin dünya çapında üniversiteye sahip olmak istediklerini ancak bunun çok pahalı bir girişim olduğunu belirtiyor. Gelişmekte olan ülkelere dünya çapında üniversite kurmak için çaba sarf etmelerine gerek olmadığını belirtiyor. "Dünya çapında üniversite olma isteği yerine, çabalarını yerel halka ve ekonomiye yönlendirirlerse, kalkınmaya, daha yararlı ve sürdürülebilir nitelikte öncülük yaparlar" ifadesi kullanılmaktadır. Bu durum Dünya Bankası için yadırganacak bir durum değildir.

Dünya Bankası günümüze kadar temel politika olarak gelişmiş ülkelerin her alanda olduğu gibi eğitim ve bilimde de öncülüğünü benimsemektedir. Diğer az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde Sayın Jamil Salmi'nin belirttiği gibi yerel sorunlara yönelmelerini ve ileri bilim ve teknolojinin de yine gelişmiş ileri ülkelerin yapmasını savunmaktadır. Dünya Bankası gözü ile gelişmekte olan ülkelerin hiçbir zaman kendileri olma şansı olmayacaktır.

Bilim ve teknoloji alanında dünyada öne geçme eğilimi ve yüksek rekabet az gelişmiş ülkeler üzerinde istenmeyen gelişmelere de neden olmaktadır. Gelişmiş ülkeler arasındaki rekabet

çoğunlukla az gelişmiş ülkelerin nitelikli bilim insanlarını da bünyelerine katacak şekilde şiddetlenmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu sınırlı sayıda bilim insanını beyin göçüne uğratarak o ülkelerin toptan gelişmesini engellemektedirler. Eğitim düzeyi yüksek, organize olabilme becerisi gelişmiş, nitelikli insan sayısı bir ülkenin gelişmişliğinin göstermektedir. Eğer gelişmekte olan ülkeler elindeki iyi eğitilmiş nitelikteki insanını kaçırsa gelişmeleri kolay olmamaktadır. Maalesef bugün birçok ülkenin yaşadığı durum bu. Dünya Bankası eğitim direktörü Sayın Jamil Salmi'nin önerisi de "*siz Dünya çapında üniversite istemeyin ancak kendi yerel sorunlarınızı çözün*" demeye getiriyor.

Her ne kadar Dünya Bankasının yüksek rekabet önererek gelişmekte ülkelerin yarışamayacağı koşulları ortaya koysa da, geçmişte ülkemizde Köy Enstitüleri modeli, Hindistan'da bilişim alanındaki gelişme ve Küba'nın eğitim ve sağlık anarındaki başarılı çalışmalarda yüksek rekabete girmeden de başarılı eğitim modelleri gösterilebilir.

Türkiye'nin Dünya Çapında Üniversitesi Olmalı mı?

Türkiye nüfusu, yüzölçümü ve ekonomisi ile Dünyanın ilk on yedi ülkesi arasında yer almaktadır. Bilimsel makale üretme potansiyeli yönünde ilk on dokuz ülke arasında bulunuyor. Ülkemiz coğrafi konumu, genç nüfusu ve gelişme dinamiği bakımından dünya çapında birkaç üniversiteye sahip olması gerektiği ihtiyacı doğuyor. Türkiye'nin ilk 500 sıralamasına sondan bir veya iki üniversite ile zaman zaman giriyor olması ülkemizin kısa sürede dünya çapında üniversiteye sahip olmasının zaman alacağını gösteriyor. Ancak bu imkânsız değil. Yeter ki siyaset üstü yaklaşımla bilimsel liyakate dayalı bir yapılanma sağlansın. Bu konunun ayrıca başlı başına tartışılması gerekir.

Özet olarak dünya çapında üniversite olabilmek için çok sayıda yetenekli kişi, uygun yönetim ve bol mali kaynağa sahip olmak gerekiyor. Ayrıca üniversitelerin özerk yapısı yanında kurumsal yönetim anlayışı ve bilimsel liderliğin varlığı ön plana çıkmaktadır. Her yönü ile liyakatin bilime ve üniversiteye yön verdiği belirtiliyor. Oxford'un nasıl bugün dünyada öncü olduğunun nedenleri ve sonuçları hepimizin anlayabileceği şekilde işlenmektedir. Dünya çapında üniversitelerin arkasında devlet desteğinin olduğu açıkça görülüyor. Öğretim üyesi ve öğrenci seçiminin de kurumsal kültür önemsenmiş. Diğer taraftan genelde dünya çapında üniversitelerin çoğunluğu batı ülkelerinin üniversiteleridir. Çoğunluğu kamu ve vakıflar tarafından desteklenen, çalışanlarının ücretleri göreceli olarak yüksek olan, kaynak bulan ve özel sektörle işbirliği içinde çalışan üniversitelerdir.

Genelde uluslararası nitelikte etkinlik göstermeyen üniversitelerin kurumsal kimliğinin olmaması yanında iddialı bir vizyonunun olmaması ve ciddi bir çalışma motivasyonunun olmaması gibi birçok etkenden dolayı performanslarının düşük kalmasıdır.

Diğer taraftan Dünya Bankası eğitim, bilim ve teknolojik çalışmalarda az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere eğitim ve bilim yönünde bağımlılığını savunmaktadır.

Sonuç olarak dünya çapında üniversite olmanın belki bir reçetesi yoktur. Fakat nitelikli iyi yetişmiş insan gücü, doğru ve esnek yönetim anlayışı ve kaynak kullanımı ortak paydadır.

Umarım bir gün ülkemizde de dünya çapında üniversitelerimiz olur. Öncelikle ülkemizde yapılacak bütüncül bir anayasada yeni çağcıl bir yükseköğretim yasasının hazırlanması gerekir. Tabii önce üniversite anlayışının ve üniversitelik bilincinin toplumun her kesimince benimsenmesi gerekir. Dünya çapında üniversitelerin olduğu ülkelerde toplum eğitim ve bilim konusunda yüksek hassasiyete sahiptirler.